

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվանը 6 ռուբլի, Առանձին համարները 7 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանից խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցեն. Тифлисть. Редакция «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրությունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տոն օրերէն):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լիցուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր ըստին 2 կոպեկ:

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՆԵՐԿԱՅ 1894 ԹԻԱԿԱՆԻՆ

22-րդ ՏԱՐԻ

22-րդ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Հրատարակվում է Թիֆլիսում, նոյն դիրքով, նոյն պրոպագանդով և նոյն ուղղութեամբ: Մեր ստանդարտը ենթ սեփական ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ:

«ՄՇԱԿ» տարեկան գինը 10 ռուբլի է, կես տարվանը՝ 6 ռուբլի, ամսական՝ 1 ռուբլի: Գրվել «ՄՇԱԿ» կարելի է ԽՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԿՈՒԹՅԱՆ (Բաղրամյան և Բաբոնյան պողոտաների անկյունում):

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿ» գրվելու համար, և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելու, պէտք է գրվել հետևեալ հասցեով. ТИФЛИСЪ, Редакция «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից Tiflis, Rédaction du journal arménien «MSCHAK»:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Գաւառական խորհուրդներ. — ՆԵՐԿԱՅ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հրատարակվում է Գալաթիում: Մասնադրութիւն. Նամակ Ներսիսի. Նամակ Պետրոսի. Գիւ. Նամակ Ալեքսանդրովի. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր. — ԱՐՏԱՔԻՆ. ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ազգայնականութեան անձան հարցը Ֆրանսիայում. Արտաքին լուրեր. — ԽԱՆԻ. ԼՈՒՆԵՐ. — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ԲՈՎԱՆ. — ՏԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՒԱԿԱՆ. Տասն օր Կ. Պոլսում:

ԳԱՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Թէև մեր գաւառը դեռ ուժգին շարժում չէ ստացել դէպի եւանգելիզմ, հասարակական գործունէութիւն, սակայն նրա զանազան մասերում մեծ կամ փոքր չափով կատարվում է նոյն հասարակական կոչումը, որ տեղի ունի մեր մեծ կենտրոններում: Այնտեղ էլ կրկնվում են նոր և հին կարգերի ու կազմակերպութիւնների, ազնիւ և խաղաղ գործողների, առաջադէմ և խաւարամիտ խմբերի մէջ անդադար մաքսուում փոփոխակի յաղթութեան հետեւններով: Բայց և այնպէս կուտուրական գործը անում է իր նուաճումները, մոցնում է գիտակցութիւն հասարակական կեանքի մէջ և պատրաստում է հող ապագայ առաջադիմութեան համար:

Գաւառ արդիւնաբերում է իր տեղական հերոսներին, որոնցից մի քանիսին աջողվել

է տարիների ընթացքում տոկունութեամբ և օրինակելի յամառութեամբ տանել և ղեկավարել տեղական գործերը:

Դժբաղդաբար, այդ տեսակի գործողների թիւը շատ սահմանափակ է: Աւելի յաճախ պատահում են այնպիսի անձեր, որոնք գործունէութեան մի քանի թեթիւ փորձեր անելուց յետոյ, շատ շուտ թուլացել են և ընկճվել շրջապատող ստանդարտի մի կողմ քաշվել վերապահելով իրանց՝ մշտական տրամադրութեամբ անհասկացողութեան վրա:

Ճիշդ է, հեշտ չէ գաւառական այն գործողը զրոյթները, որ ձեւաւորել է փոքր ի շատ համարձակ գործունէութեան, նրա պատակ է գրել էական փոփոխութիւններ մոցնել տիրող կարգերի մէջ: Նրա դէմ շուտով կազմվում է մի մեծ դիմադրութիւն, որ յաճախ ստիպում է գործողին՝ հակառակ իր ցանկութեան, հեռանալ ասպարէզից: Բայց մենք գիտենք թէ որչափ բազմաթիւ են այն դէպքերը, երբ մարդիկ զենքը վայր են դրել, ամենեւին նրան չէ գործողութեան, անսարքութեան կամ նախաձեռնութեան պահանջութեան պատճառով:

Մեր լրագրութիւնը, որ իր վրա է վերցրել հասարակական օրգանի ծառայութիւնը, պէտք է օգնութեան հասնի գաւառում գործող առաջադիմական ոյժերին, ամփոփի

իր մէջ գաւառի հասարակական կեանքի խոշոր արտայայտութիւնները, նպաստի ամեն կերպ տեղական խնդիրների բազմակողմանի ուսումնասիրութեան և նպատակայարմար լուծման:

«Մշակ» իր գործունէութեան ընթացքում աշխատել է քաղաքի գաւառական տեղական կուտուրական ոյժերին, յորդորել է նրանց չը յուսահատվել ժամանակաւոր զրկանքներից ու անաջողութիւններից և առաջ մղել սկսած գործը՝ հաստատելով լաւ ապագայի, նոյն կը կատարի միշտ և աւելի մեծ չափով, աչքի առաջ ունենալով, որ կուտուրական գործի պահանջները բազմաթիւ են և հասարակական օրգանի կարեւորութիւնը սկսել է գրգռվել գաւառի հեռաւոր անկիւններում:

Բայց որպէս զի լրագիրը կարողանայ մեծ չափով կատարած լինել իր ցանկութիւնները, կարեւոր է որ գաւառական գործողները շարունակ կապ հաստատեն տեղական հասարակական գործերի և լրագրի մէջ, ճիշդ և կատարեալ տեղեկութիւններ հաղորդեն գաւառի առօրեայ ցածրի ու հոգերի մասին և մշտական կուտուրական նիւթ մատակարարեն հրատարակական քննադատութեան համար: Այն ինչ դժուար է վճռվում մասնաւոր մտաւոր ոյժերով, նա հեշտաւորում է, երբ առաջարկվում է հաւաքական մտաւոր ոյժի հեղինակութեան, — հրատարակութեան:

ՆԵՐԿԱՅ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԽՈՍ ԳՅՈՒՆԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ժամանակակից համայնքի ուսու հրատարակութեան մէջ Պաւլ Գալաթիումի մասին լուր այս օրերս առիթ ունեցանք արդէն հաղորդելու:

Հանգուցեալ ծնվել էր 1841 թ.ին, ուրեմն 53 տարեկան էր և դեռ անբաժնի արի, որ կարող էր երկար գործել իր սիրած ապարդիւն Նա քանոնայի որդի էր, Նիկոլայի քաղաքից: Միջնակարգ ուսումը աւարտելուց յետոյ մտաւ Պետերբուրգի համալսարանը, որտեղից դեռ չաւարտած, արտաքսվել 1861 թ.ին ուսանողական խառնակութիւնների մէջ մասնակցելու համար:

Գաւառում են նրանց կուրծքերը Սրաքաւ վաղում է մի կտոր, չը պատված ժամադրմանով: Դա սուլթանի գահի ժառանգն է, Աբդուլ-Ազիզի որդին: Ժամը 11/2-ին ժամանում է չէլի-ուլ-խալմը, մոլաներ, դէրվիշներ չը պատված են նրան, մոէլվելը, մի արար, արդէն բարձրացել է մինարէի վրա. ասում են, որ նա ամենաբաւ երգիչն է: Ահա և զաղի Օսման փաշան, Պէշվայի հերոսը, ահա և զաղի Մուխտար փաշան, Կարսի պատերազմի ժամանակ յայտնի զօրապետը և այժմ Նիկոլայի սուլթանի նուիրակը. բոլորը զիմում են պալատ: Մեր սենական կից միւս սենականում ժողովել են մի քանի դեղատոններ, բարձրատիւնան եւրոպայի պաշտօնական իրանց կանանց հետ: Այդ միջոցին մեր սենական բերում մոցնում են և երկու ուս կին և նրանց բերող թիւը պաշտօնական ասում է. որանք ևս «մօսկով» են (տաճիկները ուսանելին մօսկով են կոչում):

Քանի մօտենում է կէսօրը, զօրքի, ձիւորներ, ոստիկաններ, պաշտօնականներ թիւը շատանում է. զօրքերը խումբ խումբ, զանազան տեսակ տարադրութիւն, զանազան տեսակ երաժշտութիւններով հնչեցնում են իրանց փողերը «Սկիւմ» է, սկիւմ է, լավում է ամեն կողմից. պալատից դուրս են գալի 8 հատ մօտեններ և պալատներ, արքայական նօթիներ լվա նստած, 8 տարեկանից մինչև 16 տարեկանը, նրանց արտաքի կարգի դեղեկութիւնը, դէմքերի նուրբ,

Դեռ ուսանող ժամանակ Գալաթիումի սկսեց գրել և մասնակցել այն ժամանակվայ մի քանի պարբերական հրատարակութիւնների՝ զիւստաւայե «Современник»-ի մէջ: 1860 թ.ից նա եւսանալուն մասնակցութիւն ունեցաւ հանգուցեալ Կօրչի խմբագրութեամբ հրատարակվող «С. Пет. Вѣдомости» լրագրում, զիւստաւայե գրելով ներքին տեսութեան յօդուածներ. ապա սկսեց աշխատակցել «Дѣло»-ի մէջ, իսկ 1875 թ.ին դարձաւ «Нѣдѣля» շաբաթաթիւնի խմբագիր, և այդ օրքանը ղեկավարեց մինչև իր մահուն օրը:

Նրա Գալաթիումի ձեռք առաւ «Нѣдѣля» շաբաթաթիւնը, դա մի ողորմելի հրատարակութիւն էր: Սակայն չորսուի գրողի ձեռքում այդ շաբաթաթիւնը կեանք ստացաւ, և իր համակրելի ուղղութեամբ ու կենդանի ողով դրաւ ընթերցողներին մի մեծ շրջան, ձեռք բերեց պատուաւոր տեղ ուս ժողովրդավարական մէջ: Շատ ցանկալի է, որ թէ «Нѣдѣля» և թէ նրա ամսական «Книжки Недѣли» յաւելումը՝ խմբագրի մահից յետոյ անցնեն այնպիսի յուսալի և չորքով մարդկանց ձեռքը, որ չը կորցնեն ոչ իրանց նախկին ոգին և ոչ իրանց նախկին պատուաւոր տեղը:

Հանգուցեալ Գալաթիումի, ինչպէս արդէն ասեցինք անցաւ անգամ, մի աչքի ընկնող տաղանդ չէր, բայց իր տոկունութեամբ, իր եւանգելով, աշխատակցութեամբ, և համակրելի ուղղութեամբ պատուաւոր տեղ բռնեց ուս հրատարակութեան մէջ: Նա այն տեսակի գործողից էր, որոնք իրանց անընկճելի կամքով և տոկունութեամբ ձեռք են բերում այն, ինչ որ այլոք տրվում է բնութիւնից՝ ընածին տաղանդով, և որոնց իւրաքանչիւր յօդուածի, իւրաքանչիւր տողի մէջ արտաբայում է գրողի խորը համոզմունքը, անկաշառ ոգին, յափշտակութեան հասած ոգեւորութիւնը:

Կրկնում ենք, Գալաթիումի տաղանդ չէր. նա հրաշքներ չը գործեց, բայց իբրեւ անխնայ աշխատաւոր, իբրեւ գործին նուիրված մարդ, իբրեւ իր պաշտօնի սիրահար, նա իր օրգանները այնպիսի բարձրութեան հասցրեց, և այնպիսի պատուաւոր տեղ բռնեց ժամանակակից ուս դժգոյն հրատարակութեան մէջ, որ համարձակ կարող է իբրեւ օրինակ ծառայել հարկաւոր ուս խումբագիրների և ժողովրդական համար:

Իսկ դա՞ փոքր գործ չէ:

Քնքալ զժողովրդիւնը, վայելչալազմ հասակը իսկոյն աչքի են ընկնում: Սուլթանի որդիներն են. պարզ երեւում է, որ մայրերը չէրքեղոհներ են: Բոլոր 8 արքայադուստրները ձիւրի վրա, ամեն միւր ունենալով իր մօտ մի ախոռակետ, կանգնում են ճանապարհի վրա, զինուորական համազգեստներով: Նրանք զինուորական ծառայութեան մէջ են: Ժամը 11/2-ին դուրս է գալի մի շքեղ, ոսկեզօծ կտուր, նրա առջևից վաղում են երկու ներքիններ, դա վաղից Սուլթանն է, մայր թագուհին, սուլթանի մայրը. նրա կտուրին հետեւում է մի այլ կտուր, որի մէջ նստած է երեսը կիսաբաց, կէս եւրոպական, կէս տաճիկական տարազով սուլթանի աղջկը. ապա մի քանի կտուրք, որոնց մէջ նստած են հարմի զարդերը. բոլոր կտուրքերը չը պատված են ներքիններով: Կառքերը կանգնում ամեն մի կողմի վրա, լայնարձակ հրատարակի վրա. ձիւններին արձակում են և բոլոր կանաչք մնում են կտուրների մէջ. նրանք պէտք է աղօթք լսեն և աղօթին կտուրների մէջ փակված. սովորութիւն չէ որ նրանք մօտեն մեկնելը այդ ժամանակ:

Այդ միջոցին Աշտ վարդապետը և Արքանաճ էֆենդին մեծ իրաւանցումի մէջ են. զանազան խրատներ են տալիս երկուսուսին և վարդապետներին, թէ ինչպէս պէտք է վարվեն սրանք, երբ սուլթանը արժանացնէ նրանց մեծ չնորհին: Նրանց կողմը անցնելու. Էպէտք է մինչև գետին խոնարհութիւն մատուցանել, ասում են նրանք:

ԲԱՆԱԿԱՆ ՍՈՒՐԱԿԱՆ

ՏԱՍՆ ՕՐԻ ՊՈԼՍՈՒՄ

(Տպարարութիւններ)

Յուլիի 9-ն էր, ուրբաթ օր: Ղազի սուլթան Աբդուլ Համիդ խանը ամեն ուրբաթ օր, ճիշդ կէսօրին, հրատարակական կերպով կատարում է Սալամիլի կրօնական հանգը:

Բայց նա իր նախորդների նման չէ անցնում Դօլմա-Բաղչէի պալատից ամբողջ Պօլսի միջով և չէ գնում իր նամաղը կատարելու փառապանք Այա-Սօֆիայի մէջ: Կ. Պօլսի ժողովուրդը այլ ևս հանդիսատես չէ այն արեւելան շքեղ տեսարանին, որ ներկայացնում էին նախկին սուլթանները ամեն ուրբաթ օր արաբական նոժգի վրա նստած՝ Ստամբուլի փողոցներով անցնելիս: Պատապարկելով Բէշլիկթաշի բարձրաւանդակի վրա կառուցած իլդիլի պալատում, սուլթան Աբդուլ Համիդ չինել է ստուել պալատին կից մի փոքր, բայց շքեղ և գեղարուեստական մեկնիթ, որ կոչվում է Համիդիէ և որի մինարէն Պօլսում գտնվող բոլոր աշտարակներից բարձր է երևում. այդ մեկնիթի մէջ ահա, ամեն ուրբաթ օր, գալի է աղօթելու մեծադոր սուլթանը:

Անդգամ սրբազանը օրոշել էր արժանայնել

հրաւրակ եպիսկոպոսներին և վարդապետներին Սալամիլի հանդիսին ականատես լինելու. կանխորէն ժամուցված էր այդ մասին պալատին: Ինձ ևս թողաւորից ընկերանալ հրաւրակութեան: Գեոպաններին և առհասարակ օտարազգի հիւրերին ու եւրոպացիներին հնարաւորութեան է արվում Սալամիլիին հանդիսատես լինելու. պատուաւոր հիւրերի համար յատկացված են մի քանի սենականներ պալատից դէպի մեկնիթ տանող ճանապարհի վրա, որոնց առջևից անցնում է սուլթանը այդ մեկնիթը գնալիս:

Եւ ահա Աշտ ծայրագոյն վարդապետ՝ Յակոբեանի ու պատրիարքաբանի գործակատար Աբրահամ էֆենդու առաջնորդութեամբ, ուրբաթ օր, յուլիի 9-ին, առաւօտեան ժամը 10/2-ին, կրօնապետանից գնացելը դէպի պալատը: Մի առանձին սենական, որի պատուհանը ուղղվելի նայում է Համիդիէ մեկնիթին, պատրաստված էր սրբազանների համար: Վերին աստիճանի քաղաքավարութեամբ ընդունվելին հրաւրակ սրբազանները: Ժամը 11-ից սկսած զօրքը երաժշտութիւնը հնչեցնելով, սկսեց շարվել պալատից դէպի մեկնիթ տանող ճանապարհի երկու կողմով: Շքեղ և հիւսնալի արաբական նոժգիներով լծված կտուրք բերում էին հետագետ թիւը փաշաներին, նախարարներին, պալատականներին. ահա և եպիսկոպոսական նաւային զօրքը, որ եկել է իտէլիի հետ: Ցածկական պաշտօնականների համագլխանները խիստ ձուկ և շքեղ են. որքան շքանշաններ զար-

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«Մշակի» ընթերցողները արդէն գիտեն, որ Պարզութեամբ հրատարակվող հրոսրուստ տիկին Շանտ-րի «A Travers l'Arménie Russe» (Ռուսա-Հայաստանի միջով) վերնագրով աշխատութիւնը, որն իր չքնդ տպագրութեամբ, վերին աստիճանի գեղեցիկ՝ 151 պատկերներով ու լուսանկարներով կարող է ամեն մի մատենադարանի և սպինի դարձ կաղ մեղ:

1890 թվին Ֆրանսիայի ազգային լուսաւորութեան միջնորդը, կամենալով գիտնական հետազոտութիւններ կատարել տալ կովկասում, յանձնում է այդ պաշտօնը պ. Շանտրին, որն արդէն 10 տարեկան աւելի էր, ինչ զբաղված էր կովկասի ուսումնասիրութեամբ՝ մարաբանական և ազգագրական կողմերից և քանի անգամ ճանապարհորդութիւններ էր արել այդ երկրում: Յարգելի ուսումնականին ընկերանում է իր կնիքը, տիկին Շանտ-րը, որը յանձն է աւելում ճանապարհորդութեան գեղադրական (pittoresque) մասի նկարագրութիւնը: «Շատ երջանիկ կը լինեմ, ասում է յարգելի տիկինը, եթէ այդ համեստ չըջանակի մէջ կարողանամ ներշնչել իմ ընթերցողներին մի քանիսն Անդրկովկասը և մանաւանդ ուսանական Հայաստանը այցելելու ցանկութիւնը»:

Տիկին Շանտրը և իր ամուսինը կատարում են իրանց ճանապարհորդութիւնը հետեւեալ կերպով: Գուրս գալով Մարսէյից հասնում են Բաթում 1890 թվի ապրիլի 2-ին: Այդտեղից այցելում են Ռիֆիկը, Գանձակը, ապա անցնում են Բաղու և Հաջի-Կարտլի վրայով գնում են Սալիան: Սալիանից դիմում են Ջաւադ, նաւում են Արաքսի և Կուրի վրա և վերադառնում են Եւֆրատ կայարանը, որտեղից Թարթուսի և Դաշուրի վրայով գնում են Դուշի: Մի քանի օր մնալով Ղարաբաղի մայրաքաղաքում, որի նկարագրութեան բաւական ընդարձակ տեղ են նուիրել զբոլ մէջ, Շանտր ամուսինները գնում են Ջաւադից դուրս: Գորիս աւանից նրանք իջնում են Ուրտնայ վանքը, Բաղարշայի հովիտը, Ղարաբլիտա և ապա Տաթևի վանքն են գնում, հետագոտելով և Տաթևի ձորում գտնվող միւս վանքերը: Տաթևից դուրս են Հալիմս, Շիրվանիձոր, Մեղրի, Սրբուբադ, Արաքսի, Ջուֆա, Նախիջևան, Կարմիր վանք և ապա Երևան՝ Բաշ-Նորայէնի ճանապարհով: Մի քանի օր մնալով Երևանում, այցելում են Էջմիածնի վանքը, և փորձում են Արարատի գլուխը բարձրանալ, բայց հասնում են մինչև Սարգս-բուրդի աղբիւրը և այլ ևս չեն բարձրանում: Ապա այցելելով Կուր-գեօղը, Ղարաբլիտա և Երևանից, իջնում են Կաթիլ, Սուրբաբու, հասնում են Կողբ, այցելում են Երանդաշատ և Երանդաշատի Երևան՝ Դաշուրի և Իւջ-Երիտայի վրայով: Երևանից գնում են Բաշ-Գուռնի, Արիվանք — Գեղարդի մենաստանը, այդտեղից անցնում են Գեօկ-չայ, տեսնում են Թաղաքէնը, Աղ-Պաղը,

Այրիկի և Միշանու: Գեօկ-չայի կամ Գեղամի լճի ափով ճանապարհորդելով մտնում են Նոր-Բայազետ, և այցելելով Սևանի վանքը, Դիլիջանի և Աղստաֆայի վրայով վերադառնում են Ռիֆիկ, այդտեղից արշաւանք են գործում դէպի Բորժոմ, Ախալցխա, Արաս-Թուման, Փաթայիս և մտնում են Բաթում, որտեղից օգոստոսի 7-ին շոգենաւ նստելով վերադառնում են Մարսէյ: Այս ճանապարհորդութիւնը Շանտր ամուսինները կատարում են չորս ամսում: Ներկայ աշխատութիւնը այդ ճանապարհորդութեան նկարագրութիւնն է, որը գրված է սահուն, թեթիւ լեզուով և մեծ հետաքրքրութիւն է դարձնում: Բոլոր այցելած տեղերի, քաղաքների և հուշարձանների պատկերները խիստ ճշգրտութեամբ են նկարված, ինչպէս և զանազան ցեղերի և տիպերի պատկերները:

Ամեն այցելած տեղ նկարագրված է երկրի, դիրքի, բնակչության սովորութիւնների, աւանդութիւնների տեսակէտից: Մեզ հայերի համար այդ աշխատութիւնը մի առանձին նորութիւն չէ՝ ներկայացնում, բայց իբրև մի միջոց ծանօթանալու Եւրոպային ուսանող Հայաստանի հետ, այդ երկասիրութիւնը անհնաճատելի է: Նորի իսկ ուսանող գրականութեան մէջ գոհար թէ այդքան մանրամասն նկարագրութիւն բովանդակող, այդպիսի չքնդ պատկերներով մի գիրք լինի Անդրկովկասի վերաբերմամբ:

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

Յունվարի 2-ին

Արդէն իր ժամանակին հաղորդելից ձեռք թէ հեռագրով և թէ նամակով Կլարի վարդապետի վարժուհի Գրիգոր Արծրունու մահուան տարեգրծի հոգեհանգստի վերաբերմամբ: Այժմ էլ շատ պակաս են հաղորդել հետեւեալը:

Կեղծութիւնի 27-ին, երբ և Պողոս-Պետրոս և Կեղծութիւն Կլարի վարդապետը արգելեց հոգեհանգստի կատարել Գրիգոր Արծրունու մահուան տարեգրծի առիթով, իսկոյն և եթ խնդրադիր կազմվեց՝ վեհափառ Կաթողիկոսի անունով, որով 205 հոգի, իրանց ստորագրութեամբ, դիմելով վեհափառին նախ խնդրում են թող տալ կատարել հոգեհանգստի անմահ հրապարակաւոր համար և երկրորդ՝ ուղարկութեան առնել յաջորդ վարժուհի և կարգ ու կանոնի հրապարակ վերջինիս:

Եւ գեղեցիկների 31-ին իստեղիցիայի կողմից երկու հոգի գնալով Եջմիածին՝ ներկայացան վեհափառին և նոյն օրը վերադարձան՝ բերելով իրանց հետ վեհափառից՝ պաշտօնական հրամանագիր, որով վեհափառ Կաթողիկոսը հրամայում է կատարել հոգեհանգստի Գրիգոր Արծրունու տարեգրծի առիթով: Ուստի յաջորդ օրը, յունվարի 1-ին, հոգեհանգստի առիթով հրապարակութիւնը տպագրվելին, որոնց ճակատը պատկերված էին Հրամանաւ վեհափառ Հայրիկի խօսքերով:

մինչև գետին խոնարհվեցին:

«Աւելի խորին, աւելի խորին գլուխ տուէք», յորդորում էր Արքայապետ Էփէմիոսը Եջմիածինցիներին, բայց սուլվածք արդէն անցել է, ժողովը դին նա բարեւում է ձեռքը փնջի կպցնելով:

Մեղիկի առաջ իջնում է կաթիլից և առանձին անդունդներով մտնում արքայական արժանաւորներ, ժողովուրդը խոնարհ է մեծ գունդի մեղիկի: Այսօր է փառաբանական երգեցողութիւնը, երգում են արաբական ամենալաւ երգիչները, նրանց երգը լսելի է դառնում: Արդիքը հազիւ տեսնում է կէս ժամ, նոյն կարգով և հանգիստ կատարվում է վերադարձը դէպի պալատ: Առաջ գնում են վաղից սուլվածի և հարձի կառքերը, սուլվածք այս անգամ ուրիշ կառքով է վերադառնում: Զինի նման երկու սպիտակ ձիեր են թածո. կառքը քշում է ինք սուլվածք, որ միայնակ է և ոչ ոք չունի այս անգամ իր հետ: Պատահանին մօտեցած ժամանակ Արքայապետ Էփէմիոսը խորաններ, յորդորներ է կարգում թէ ինչպէս ողջունեն, գլուխ տան, բայց յորդորները բանի չեն ծառայում, որովհետև սուլվածք քշում է կառքը արագութեամբ և անցնում է առանց նայելու: Մի քիչ յետոյ, սրբազանների սենեակը մտնում է մի գեղեցիկաբեմ պալատական, Հաճի դիմելով Աշտ վարդապետին՝ խնդրում է յայտնել Եջմիածնի եպիսկոպոսներին, թէ նորին վեհափառութիւն սուլված Արքայ Համիլ խանը իր բարե-

և որից մի օրինակ ահա ուղարկում ենք նամակին հետ խմբագրութեան: Այսօր, յունվարի 2-ին, կիրակի օրը, Պողոս-Պետրոս եկեղեցում կատարվեց մեծ չքով մի փառաւոր հոգեհանգստի անմահ Գրիգոր Արծրունու համար: Ահագին եկեղեցին լի էր ինտելիգենտ երկսեռ հասարակութեամբ: Ներկայ էին 6—7 քահանաներ, որոնցից երկուսը ճառեր խօսեցին:

Հոգեհանգստից յետոյ ստորագրութեան թերթ կազմվեց Արծրունու արձանի և գրածքների տպագրութեան համար և ստորագրել առաջարկում էր մեր թեմի նախկին պատգամաւոր պ. Ռուբին Ջալալեանը:

Յ. Տ. Մ.

ՆԱՄԱԿ ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ

Կեղծութիւնի 25-ին

Ընթերցողը հաւանորէն գիտէ, որ Պետերբուրգում կայ հայոց եկեղեցական խորհուրդ, որը կառավարում է եկեղեցական կառուածները:

Առաջացած եկամուտից նա բաւական խոշոր գումար—6000 ռուբլի ուղարկում է Մոսկույի Լազարեան ճեմարանին, հասարակային թեմի կօնսիստորիային՝ տեղական ուսումնարանների համար, օժանդակութիւն է հասցնում տեղիս հայ պանդուխտ ուսանողներին: Խորհուրդը դեռ անցեալ տարի, ի նկատի ունենալով մեր հոգեւորականների արդի դրութիւնը, որի հետաքրքրական նմուշները տեսնում է ամեն օր Պետերբուրգում,—միայն էր յղացել դիմել վեհափառ Կաթողիկոսին՝ խնդրելով որ իրանց մասնացոյց անի մի քանի ճեմարանականների վրա, որոնք ստանալով խորհուրդից հարկաւոր նպատակ՝ այստեղ բարձրագոյն դպրոցներում լսեն և պատրաստվեն ըստ արժանոյն կրթութեան հոգեւորականի կոչումը: Վերջապէս խորհուրդը հակում է տեղիս գերեզմանատան կից մի քանի խցիկներով վրա, ուր պատկարկում են հայրենիքի կարօտ անտէր օտարականները:

Խորհուրդի վարչական մասը ընտրվում է այստեղի գաղթականութեան «ընտանիք» մասից և դրանց է յանձնվում այդ բարեգործութեան ղեկը: Խորհուրդը իր վճիռները ի կատար ածելու համար ունի մի գործակալատար, որը մի և նոյն ժամանակ և կառավարում է ամբողջ տունը: Այդ գործակալատար-կառավարի պաշտօնն է ժամանակին ստանալ խորհրդից փողերը և ուղարկել վերոյիշեալ հիմնարկութիւններին, բաժանել ուսանողներին խորհրդով վճարած թոշակները, լսել բնակողների գանգատները և խնդրի կարգի բերել տան բոլոր մասերը, հակել նկուղիների և տան ուրիշ մասերի մաքրութեան՝ ըստ պահանջին սահմանադրական մասնակիցի, բարեկաւ զերեզմանատան կարգ ու կանոնը և խոցելում ապրողների դրութիւնը, և այլն և այլն.—դրա համար խորհուրդը տալիս էր իւր վարձ երկու սենեակ նրա բնակիչու համար և ուրիշ օրինչ:

Այժմ, շնորհիւ մի ինցիդենտի, այդ կառավարիչ

ներն է ուղարկում Իւջ-Երիտայի եպիսկոպոսներին և հարցնում է նրանց առողջութեան մասին: Աշտ վարդապետը, փոխանակ Էփէմիոսի խօսքերը խորհրդանկար սրբազաններին, և նրանցից ստանալով պատասխան, ինքն ուղարկել պատասխանում է. «Էփէմիոս, եպիսկոպոսները մինչև իրանց վերջին շունչը երախտապարտ պիտի մնան մեր փաղիշահի այս մեծ պատեր համար, որ նրանց արժանացրեց: Եպիսկոպոսները միշտ այն են խօսում, թէ մեր փաղիշահի պէս թագաւոր դեռ երկրաբնիկ վրա չը կայ: և այլ այսպիսի խօսքեր: Ժամը 1-ին կառքերով հեռացանք պալատից և մի քառորդ ժամ հանգստանալով Բէշիկթաշի հայոց եկեղեցու սենեակում, ուր առաջ ապրում էր խորհրդի արքայապետը Նար-Բէյը, գնացինք Արթիւր-Փաշա Տատեանի, արտաքին գործերի միջնորդի խորհրդականի տունը այցելութեան:

Արթիւր փաշա Տատեանը յայտնի է իբրև քաղաքական և տաճկական կառավարութեան, մանաւանդ արտաքին քաղաքականութեան գործերում մեծ դեր է խաղացել ժամանակով. այժմ ևս մասամբ խաղում է այդ դերը: Ընդհանուր կարծիք և համոզմունք է, որ արտաքին քաղաքականութիւնը նա է վարում և ոչ միջնորդները, որոնք միայն անուանական են լինում: Վերջին ժամանակներս սուլվածք իր շնորհները նուազեցրած լինելով նրա վերաբերմամբ, մի տեսակ աչքից ընկած է համարվում, թէ և իր պաշտօնը

գործակալատար իր պաշտօնից հեռացրած է և նրա տեղ կառավարում է գործիքը պ. Սուրաշին, որը մի և նոյն ժամանակ և խորհրդի անդամ է:

Յաւօք սրտի պէտք է նկատել սակայն, որ այդ նախկին համալսարանականը իր վարկեցողութեան մէջ ուսանողների հետ թող է տալիս այնպիսի գունդութիւններ, կոպտութիւններ, որ մարդ չէ ուղում հաւատալ իր տեսած լսածին: Ուսանողներին սպասել է տալիս եկեղեցու բակում ցրտի մէջ մինչև իր գալը և երբ նրանք տրտուշ են յայտնում, նա անողոր ռոճով պատասխանում է թէ փող ստացողը պէտք է և սպասել գիտենայ: Այդ նախկին ուսանողը այն քաղաքի է, թէ ուսանողները կարիք չունեն և ընկերների տուած չքաւորութեան վկայութիւնը չնկատի է: Ուսանողները սատիկ գրգռված են պարոնի դէմ, որ հասարակական փողերով աղայութիւններ է ծախում ալ ու ձախ:

Խորհրդի պարտաւորութիւնն է հետամուտ լինել գործին և թող չը տալ, որ նրա անուշով կատարվեն այս տեսակ անախորժ դէպքեր:

Ան.

ՆԱՄԱԿ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՊՈԼԻՑ

Յունվարի 2-ին

Այսօր, յունվարի 2-ին, կիրակի օր, քաղաքիս ս. Աստուածածնի մայր-եկեղեցում կատարվեց մեծ հրապարակաւոր Գրիգոր Արծրունու մահվան տարեգրծի հոգեհանգստի: Եկեղեցին կատարելապէս լի էր ժողովրդով: Ներկայ էր քաղաքիս ամբողջ հոգեւորական դասը, ներկայ էին զպրտի երկսեռ սաները իրանց ուսուցիչներով և ուսուցչուհիներով: Կային և օտարազգիներ:

Պատարագը վերջանալուց յետոյ, նոր յաջորդ Աշտ վարդապետ Շախեան մի առնաբանութեամբ բացատրեց ժողովրդին, թէ ինչ սակ է բարի անունը և բարի յիշատակ թողնելը: «Այս գիտարկը, ասեց նա, մեզ պարզ ցոյց է տալիս, որ մարդիկ բոլորն էլ մահկանացու են և կը մեռնեն: Կը մտնէ գերեզմանոց, կը տեսնէ հաղաւոր չիրիմներ, որոնք յիշեցնում են, որ մարդիկ ապրել և մեռել են, հաղաւոր մարդիկ էլ կը մեռնեն առանց անուն, առանց հեռք թողնելու, կը թաղվեն և վերջապա,—բայց կան այնպիսի մարդիկ, որոնք իրանց բարի գործերով, իրանց մեծ հանճարով, թէ և կը մեռնեն, բայց անմահ կը մնան, նրանք մահը մահ չէ, անմահութիւն է:

«Այդ տեսակ մարդկանցից էր նաև մեծ հրապարակաւոր Գրիգոր Արծրունին, որ ամբողջ քառորդ դար ամենայն եռանդով և ժաշկանութեամբ առաջ տարաւ ազգի լուսաւորութեան գործը: Թողնելով պատմաբանին աւելի մանրամասն խօսելու հանգուցեալ հրապարակաւոր գործունէութեան մասին,—նա այստեղ կը յայտնեն, որ Արծրունին հերոսաբար կուսեց աղիւթութեան դէմ: Մեծ էր նրա հաւատը դէպի իր գործը և միշտ անխոշ

վարում է դարձնալ:

Արդեօք Արթին փաշան օգտաւէտ է եղել հայերի համար, թէ հանդիսացել է լոկ իբրև տաճկապաշտօնեայ, դուռար է մի դրական խօսք ասել, այնքան միմեանց հակասական են նրա մասին լսածներս: Նա ծերունի է. չըբապատված իր թոռներով, ընդունեց մեզ: Հարկ համարեց Սեդ-րակեան սրբազանին յայտնել, որ ինքն, իր ամբողջ ընտանիքով, Եջմիածնի սուրբ աթոռի ա-մենաարարողաւ դաւակն է և պիտի մնայ յաւիտեան. խնդրեց հաղորդել Հայրիկին իր որդեական բարեկեցութեամբ, առելով որ նա մեր սիրեցեալ Հայրիկն է. բայց երբ Սեդրակեան սրբազան խիստ զգուշութեամբ խօսք բացեց հայոց գործերի մասին, լսածս, հայր սրբազան, կաղաչեմ, աղ տեսակ խնդիրներու վրա չը խօսեմք:—առնապարեց կարճ կտրել:

Եթէ դատելու լինեք Բէշիկթաշի եկեղեցուն նրա արած բազմաթիւ ընծաներից, այն թանգազին պատկերից, որի առաջ նա միշտ գալիս ա-ղօթում է, պէտք է ընդունենք, որ Արթին փաշան շատ բարեպաշտ և կրօնասէր հայ է:

Հիմարութիւնն այս է, որ Արթին փաշան իր քաջ գիպոմատ լինելու լուրի ապացոյցները տուեց մեզ, քանի որ, չը նայելով մի ամբողջ ժամայ տեսակցութեանը, դուռ գալով չը կա-րողացանք լուծել մեզ զբաղեցնող հարցը. «Ինչ տեսակ մարդ է Արթին փաշան»:

Հ. Առաքելեան

Սեդրակեան սրբազանը քմծիծաղ է տալիս. Սարգիս եպիսկոպոսը հարցնում է. «Սեդրակեան վեր առնեմք թէ ոչ»:

—Աման, սրբազան հայր, գոչում է Արքայապետ Էփէմիոսը, այդ չընես, մեծ անպատուութիւն է:

—Այսպիսի, ասում է Սարգիս սրբազան, ինչ դժուար բան է թագաւորների երեսը տեսնելը. մարդի ջանք դոդ է ընկնում:

Յանկարծ լսվում է մեղիկի գլի, հնչուն ձայնը միմարէի բարձունքից. նրան արձագանք են տալիս հարկաւոր ձայնի լայնատարած կ. Պօլսի հարկաւոր մեղիկների աշտարակներից: «Ալլա՛ Սեդրակ» ձայնի հետ միասին արիւնք է խորին լուռութիւն. այդ իսկ րօպէլին պալատի դռնից դուրս է գալիս յամր յամր շարժվելով սուլվածի կառքը. նրան լծված են 2 սեւաթուր նոյնգներ. կառքի առջևից գնում են զանազան պալատականներ՝ գայիսանները ձեռքին. կառքի մէջ նստած է սուլված Արդու Համիլ խանը, իսկ իր առջև Օսման փաշան: Սուլվածքը հանգիստ է պարզ, գլխին ֆէս դրած. նա միջանապահ է մօրաքը կարճ և ալիստուն: Կառքը կամաց կամաց իջնում է դառիկայից, կառապանը արանական ոսկեհիւս հագուստ ունի հարձեք. երբ մօտեցաւ եպիսկոպոսների կանգնած սենեակին՝ սուլվածքը արձաբար արձաբար և նայեց դէպի պատուհանը. գլխի թեթիւ շարժումով բարե տալով: Եպիսկոպոսները, վարդապետները խոր գլուխ տուին, Յափրեան Աշտ վարդապետ և Արքայապետ Էփէմիոսը:

կերպով առաջ էր դնում: Սակայն անգույն մահը շատ շուտ խելք մեղանից ազնիւ Մշակի կեանքը: Որպէս մահկանացու կարող էր ունենալ և պակասութիւններ, սակայն այնքան մեծ դուրս կատարեց, որ այն պակասութիւններն էլ ոչինչ են, և մենք օրհնելով նրա յիշատակը, մաղթենք նրան հանգիստ յաւիտեանս):

Յաջորդեց յետոյ խօսեց տղայոց դպրոցի ուսուցիչ պ. Նիկողոսեան. ճառախօսը համառօտ կերպով նկարագրեց մեծ հրապարակախօսի անխնայ գործունէութիւնը և պատմեց ժողովրդին, թէ ով էր Գրիգոր Արքեպիսկոպոս ճառը լաւ տպաւորութիւն թողեց: Այնուհետեւ հոգեւորական դասը կատարեց հոգեհանգիստ: Հոգեհանգիստին երգեցին դպրոցի աշակերտութիւնը: Դիմապարկի վրա քաղաքի ինտելիգենցիայի կողմից մի պակաս դրոշմ: Կէսօրվայ ժամը մէկին վերջացաւ հանդէսը և ժողովուրդը դուրս եկաւ եկեղեցուց քաղցր տպաւորութեան տակ՝ օրհնելով մեծ հրապարակախօսի բարի յիշատակը:

Շիրակեցի

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԱՆ

Էջմիածին, դեկտեմբերի 22-ին
Թիֆլիսի հայոց լրագրիւններից մէկում էջմիածնից հաղորդած լուրերի չարքում կարդում ենք, որ Ալեքսանդրօպօյի գործերի վերաբերմամբ «աշխատել են անցած տարի զբաղաւորել և արատաւորել» նրա նախկին յաջորդին, և թէ եւս «մահաւայ անկողնի» չեմ գիտեցել քննութեան, ասելով թէ «գնամ ինչ անեմ, երբ մի բան չը կայ քննելու»:

Եւ թէ «Մակար վարդապետն էլ գնաց և քննեց, բայց ասածները զբաղաւորութեան գտաւ»:

Ինչ անյայտ լինելով, թէ որոնք են չարամտութեամբ իրար զրգարտել և արատաւորել այդ յաջորդին, սակայն ի նկատի ունենալով սրբազան սինօքի ինչ գրած № 1324 և 1744 երկու հրամանները, եւ գործը այդ յաջորդին զբաղաւորելուց շատ հեռու եմ գտնում:

Այս սինօքի առաջին հրամանի համառօտ բովանդակութիւնը: Յաջորդաբար շինութեան ելեւմտից մատանները գործ են դրված եղել շատ անկանոն: Ինչ ներք գնված է եղել մէկից, գնված ներքի յօդուածի տակ չը կայ նրա ստորագրութիւնը, և ինչպէս գնված ներքի քանակութիւնը, այնպէս և նրան վճարված գինը շատ տեղ քերված ու յետոյ դրված են: Յետոյ շինութեան ինչքան զբաղաւորան նուէրներ ստացված են եղել այս և այն բարեգործ անձինքներից, մասից մատանների մէջ չը կայ նրանց ստորագրութիւնները: Առանց սինօքի կանխադրոյ հրամանի և հաճութեան վիճակային և դպրոցական արդիւնքներից յաջորդը ծախսել է այդ շինութեան վրա 3,710 ռուբլի 61 կօպէկ, բայց և այնպէս այդ մեծաքանակ գումարը լիովին ծախսվելուց յետոյ, չէ մոծվել ծախսի մատանի մէջ: Եւ ասելի ցաւալին այն է, որ յայտնի չէ նմանապէս, թէ շինութեան վրա հրակող ճարտարապետը ով է եղել մինչև նրա աւարտումը և ով է վարել նրա մուտքի և ծախսի տոււմարները, որից կը հետեւի, թէ այդ շինութիւնը կառուցվել է ամենախնամ Տիրօշ ձեռքով: Իսկ զրգարտվել և արատաւորվել են միայն շինութիւնից անտեղեակ եղողները:

Անողը իր երկրորդ հրամանով ինչ պատուիրում էր պահանջել «զրգարտված» յաջորդից և այն 800 ռուբլին, որ վաղուց նա անթող լինէր անթող ժողովուրդ էր դանաղան անձինքներից, այնտեղի ու. Աստուածածին եկեղեցու համար մի թանկագին վարագոյր գնելու, բայց չէր գնել և վարագոյրը, ինչպէս ականատես մարդիկ վկայում են, արդէն վաղուց գնել է իր հաշուով՝ Պետրոս աղա Ձիթողեանը: (Այս և վերոյիշեալ ասածների մասին տես տարւոյս յուլիսի «Արարատ», երես 549—651):

Արդ՝ այս և սրանց նման ազգային զբաղմունքի շատ կորուստներ ի նկատի ունենալով, եւ չէի կարող ստանալարտութեամբ «մահաւայ» բռնել և ասել, թէ «գնամ ինչ անեմ, երբ մի բան չը կայ քննելու», ինչպէս վճարաբ յայտնում է յիշեալ լրատուն. իսկ թէ չեմ գիտեցել քննութեան, դրա արգելքը եղել է միայն իմ ծանր հիւանդութիւնը, որ գուցէ յայտնի է և զրգարտութիւն սիրող լրատուն:

Գալով թէ «Մակար վարդապետն էլ գնաց և քննեց, բայց ասածները զբաղաւորութեան գտաւ», այստեղ մնում է ինչ յայտնի ի գիտութիւն հասարակաց, որ մեր երեքին էլ, այսինքն ինչ,

նախկին յաջորդին և Մակար վարդապետին զլուսվին զրգարտում է հէնց ինքն լրատուն, վասն զի եւս ոչ «մահաւայ» եմ բռնել, ոչ յաջորդը «զրգարտվել է» և ոչ Մակար վարդապետը սինօքի կողմից գնացել է քննութեան:

Սահակ վարդապետ Ամատունի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակի» այս համարը բաղկացած է թերթ ու կէսից:

Կ. Պօլսի «Արեւիք» լրագիրը գրում է. «Թիֆլիսից կը հաղորդեն, որ Կաթողիկոսը մտադիր է յառաջիկայ Չատիկին Բագու ուղևորվելու: Որպէս զի բազումները իրարանցումի մէջ չընկնեն, հարկաւոր ենք համարում ասել, որ «Արեւիքի» այդ լուրը նոյնքան հիմք ունի, ինչքան նրա միւս լուրերը.—այսինքն՝ ոչինչ հիմք:

Յունվարի 6-ին, Ջորջիէքի օրը, վանքի մայր եկեղեցում, պատարագին, կարդացվեց վեհախառն Կաթողիկոսի անդրանիկ կոնդակը: Կարդացողն էր կոնսիստորիայի նախագահ Անանիա վարդապետ Համադասպեան: Այդ առիթով Գէորգ Եպիսկոպոս Սուրենեան մի համառօտ քարոզ խօսեց:

Երբեք փաստաբան Գրիգոր Չախուռեան ուղարկել է մեզ Նոր-Նախիջևանից, Բաքայէլ Պատկանեանի արձանի համար եղած նուիրատուութիւնների ցուցակը, որից երևում է թէ մինչև այժմ հանգանակված է 435 ռ. 50 կօպէկ: Շատ ցաւում ենք, որ անկարող ենք տպագրել նուիրատուների ամբողջ ցուցակը, որովհետեւ «Մշակի» մէջ տպագրվում են միայն այն նուիրատուութիւնների ցուցակները, որոնք հաւաքվում են մեր իւրեւրագրութեան մէջ: Օգուտ ենք քաղում առիթից՝ նորից հրաւեր կարդալու հայոց հասարակութեան մասնակցել առաջնորդութեան զբաղմունքի վրա արձան կանգնեցնելու գործին: Նուիրատուութիւնները պէտք է ուղարկել Նոր-Նախիջևան, պ. Չախուռեանին:

Մեզ հաղորդում են, որ Կովկասի հայոց Բարեգործական ընկերութեան խորհուրդը, միջոցներ չունենալով բանալ գրադարան-ընթերցարանը, որոշել է յատկապէս այդ նպատակի համար մի առանձին ներկայացում տալ սիրողների մասնակցութեամբ, բայց ընկերութեան օգուտն արվելը սովորական պարահանդէսից, որ տեղի կունենայ յունվարի 30-ին:

Յօդուած Գրիգոր Արքեպիսկոպոս արձանի և գրուածքների մասին պարտութեան ստացանք. 1) Բաթումից, Հայրապետ Փերոնցից՝ 2 ռուբլի. 2) Կոստանդից, Աշոտ Բեկլարեանից՝ 8 ռ. (մնաց. բաժ.) 3) Ալեքսանդրօպօյից, Յովհաննէս Խալաթեանից՝ 8 ռ. (մնաց. բաժ.) 4) Մերվից, Մեղիսոս Մելիք-Միքայէլեանից՝ 8 ռ. (մնաց. բաժ.) 5) Կարապետաբաղրից, Գրիգոր Եղաշեանից՝ 8 ռ. (մնաց. բաժ.) 6) Աստրախանից, Եղօր Էլչարեանից՝ 8 ռ. (մնաց. բաժ.) 7) Աղդը-Արվատից, Բախիշ Ամիրջանեանից՝ 3 ռուբլի. 8) Բաթումից, Պետրոս Սաքօյեանից՝ 7 ռ. 50 կ. (մնաց. բաժ.) 9) Երևանից, Գէորգ Խանադաւեանից՝ և Մարտիրոս Անդրեանեանից՝ 10 ռուբլի. 10) Կարսից, Գրիգոր Սերոբէլեանից՝ 8 ռ. (մնաց. բաժ.) 11) Կարսից, Յովհաննէս Ղազարեանից՝ 2 ռուբլի. 12) Տաթուլից, Ալեքսանդր Եսայեանից՝ 10 ռուբլի. 13) Աստրախանից, Կարապետ Դաւթեանից՝ 8 ռ. (մնաց. բաժ.) 14) Աղստաֆայից, Մովսէս Յակոբեանից՝ 8 ռ. (մնաց. բաժ.) 15) Աղստաֆայից, Ալեքսանդր Մամիկոնեանից՝ 5 ռուբլի: Ուրեմն նախկին 1513 ռուբլի 66 կօպէկի հետ միասին այժմ ունենք 1616 ռուբլի 16 կօպէկ:

Թէ ինչ աստիճանի է հասել Կ. Պօլսի պատրիարքարանի գրադարանը մօլոլութիւնը, դրան ապացոյց կարող է լինել «Հայրենիքի» հետեւալ լուրը. «Անհատի մը կողմէ Հիւանդանոցի Որդանոցի աշխարհաբար Աստուածաշունչ նուիրուած ըլլալով, հոգաբարձութիւնը Պատրիարքարանին թոյլատրութիւն ինքրած էր որ այդ մատանը տղաներուն տրուի ընթերցանութեան համար, սակայն կը լսենք թէ Պատրիարքարանը անյարմար դատած է աշխարհաբար Աստուածաշունչի

ընթերցումը կրթարանի մը մէջ»: Վերջապէս երբ պէտք է հասկանան այդ պատրիարքարանները իրանց պատրիարքներով, որ ժամանակ է թողնելու այդ տեսակ սպարդիւն պատճառաբանութիւնները:

Աստրախանից, պ. Յովհաննէս Կիտայեան, ուղարկել է մեզ ներկայ թաւախի համար 30 ռուբլի, յօդուած Բաքայէլ Պատկանեանի որդու, որը սովորում է Թիֆլիսի Արհեստագործաց դպրոցում: Ինչպէս արդէն իր ժամանակին յայտարարել ենք, պ. Կիտայեան խոստացել էր տալ այդ նպատակով տարեկան 60 ռուբլի և իր խոստումը ճշդութեամբ կատարել է: Բացի դրանից «Մշակի» խմբագրութիւնը տալիս է Պատկանեանի որդուն ամսական 5 ռուբլի, իսկ Բարեգործական ընկերութիւնը 15 ռուբլի, այնպէս որ բոլորը միասին՝ կազմում է ամսական 25 ռուբլի, որով միանգամայն ապահովացրած է Պատկանեանի որդու ուսման և ապրուստի ծախսը:

Մայրաքաղաքի լրագրիւնները հաղորդում են, որ շուտով բոլոր վարչութիւնների պաշտօնեաներին, նրանց կանանցը և ընտանիքներին անբաժան անդամներին կարգելով առեւտրական որ և է գործով պարապել: Որպէս բացառութիւն և այն դէպքերում, երբ պաշտօնեան ստիպված է լինելու կողմնակի որ և է պարապմունք յանձն առնել, պէտք է թոյլտուութիւն ստանայ այն հիմնարկութեան իշխանաւորից, որտեղ նա ծառայում է:

Յօդուած ուսուցչական կուրսերի ստացանք Բաթումից, պ. Աստուածատուր Վաչեանից՝ 10 ռուբլի, և Բէլլ-Կլիւշից, պ. Արամ Խանախեանից՝ հանգանակված, 10 ռուբլի: Ընդամենը՝ 20 ռուբլի:

«Արձագանքը», այս անգամ սուտ-ճշմարտի դիմակ հագնելով, գրում է հետեւալը. «Մենք չէինք հաւատում մինչև որ չը տեսնեք «Արարատի» մէջ տպած, թէ ճեմարանի տարեգրածի հանդիսին, երբ վեհախառն վերջացրել իր ատենադրանքները, ներկայ հանդիսականները, իսկ ըստ մի քանի օրագրաց, նաև աշակերտները սկսեցին ծափահարել: Այդ երևոյթի անձուռնութեան չափն արտայայտելու համար մենք խօսք չենք գտնում: Առաջվայ հանդէսներում երբեք չէ պահանջ և եղած չէ այդպիսի դէպքեր. ով և էր սովորեցրեց միայն տալիս աշակերտներին այդ անվայել վարմունքը: Ծափահարել ընդունված է միայն դերասաններին, հրապարակախօսներին ու դերասանուհիներին, այլ ոչ թէ վեհախառն Կաթողիկոսի նման վեհ և պատիւաւելի Անձին»:

«Արձագանքը» հաւատացնում է, որ այդ տողերը գրել են Լօնդօնից: Եթէ «Արձագանքը» պարզապէս, որ այդ անմիտ, երեխայական կարծիք իր սեփական կարծիքն է, մենք ոչ կը դարմանայինք, և ոչ ուշադրութեան կառնչինք, բայց բանը նրանումն է, որ մահաւոր թերթը ուղարկում է հաւատացնել, որ Լօնդօնում էլ այդպէս են կարծում և այդպէս մտածում: Միթէ: Լօնդօնում եղողը լաւ պէտք է գիտենայ, թէ ինչ ոգեւորութեամբ է ծափահարում անդլիսական պարզամիտը Գլադստօնին, երբ նա ոգևորված պաշտպանում է մի ամբողջ ազգի, ճնշված իրաւադիպի ինքնավարութեան հարցը: Եւ ով չը գիտէ, թէ ինչպէս էին թնդում Ֆրանսիական պարլամենտի կամարները, երբ ամբողջ Ֆրանսիան ծափահարում էր Գամբէլեանի, Կլիգոր-Հիլգոբի և դրանց նմանների կրօնական ճառերը: Միթէ նոյն իսկ «Արձագանքի» խմբագրութիւնը մոռացաւ, որ նոյն վեհախառն Կաթողիկոսի իւրաքանչիւր ճառը՝ վանքի վանքի վերջին նշոյն անգամ կորցնում է: Իսկնի պէտք է լինել կարծելու համար, որ ողեւորված աշակերտների սրտաբուխ, անկեղծ ծափահարութիւնները կարող են նսեմացնել հայոց Կաթողիկոսի պատիւը և խօսքերի նշանակութիւնը:

Տեղական փաստաբանների մէջ միայն է յղացել

մի իրաւաբանական ամսագիր հրատարակելու Թիֆլիսում:

«Сѣв. Кавказъ» լրագիրը հաղորդում է, որ Կաթողիկոսական սենատը պարզաբանել է մի էական հարց, որ վերաբերում է կառավարչական դպրոցների տեղացի ուսուցիչների թոշակին: Անդրկովկասեան երկրում: Սենատը, ընկելով վարձպետներից մէկի խնդրիքը՝ իրան թոշակ տալու մասին՝ վճռեց, որ տեղացի ուսուցիչները Անդրկովկասում իրաւունք ունեն լիակատար թոշակ ստանալու 20 տարի ծառայելուց յետոյ, և նոյն ժամանակ թոշակ պէտք է տրուի ոչ թէ դրա մասին խնդրեք տալուց յետոյ, այլ ծառայութիւնը լրացնելու օրից, թէպէտ և խնդրեք արված լինի՝ ծառայութիւնը լրացնելուց մի քանի տարի յետոյ:

Շամախու դպրոցի հոգաբարձութեան նախագահ Արսէն քահանայ Բաղդատունի խնդրում է մեզ տպագրել հետեւալը. «Կարոցի հոգաբարձութիւնը չնորակաւորվեալ ստացաւ չամախանակ Յովհաննէս Խալաթեանից 25 ռուբլի և Բալաբէք Լալայեանից 50 ռուբլի»՝ հանդերձազին չբաւոր աշակերտների համար այս տօների առիթով:

Թիֆլիսի դատաստանական պալատի նիստում, յունվարի 5-ին, կարդացվեց դատարանի վճիռը՝ Մարց կալուածքի սահմանորոշութեան գործի վերաբերմամբ: Այդ վճիռով որոշվում է թաղաւորական, հայ լուսաւորչական կոնսիստորիայի և մասնաւոր անձանց կալուածքների նոր սահմանը, այնպէս որ նահանգական դատարանի՝ քանձաքան նին յատկացրած հողի քանակութիւնը 3000 դէսիտինից հասցրած է մինչև 10,000 դէսիտին:

Նոր-Նախիջևանից, պ. Պետրոս Չորայեան, ուղարկելով մեզ 10 ռ., «Մշակի» մի համարը նուիրում է Նոր-Նախիջևանի Հոգիախմբան օրիորդաց դպրոցին: Բագուից, եղբ. Նաբաթեանները, ուղարկելով մեզ 10 ռ., խնդրում են «Մշակի» մի օրինակը յատկացնել հայ դիմուորներին: Թող հայ դիմուորները դիմեն մեր խմբագրութեանը: Բագուից, բժիշկ Զաւենց ուղարկելով մեզ 10 ռ. նուիրում է «Մշակի» մի օրինակը Ղազան գիւղի Մեսրոպեան դպրոցին: Երևանից, պ. Ալեքսանդր Յակոբեանցը, ուղարկելով մեզ 10 ռ., խնդրում է «Մշակի» մի օրինակը ուղարկել Պաննակի բանտարկեալներին:

Ճանապարհների զլխաւոր վարչութեան կարգադրութեան համաձայն, ասում է «НОВ. ОБОЗРѢНІЕ» լրագիրը, ներկայ յունվարից Անդրկովկասեան երկաթուղու վրա նոր սակագին կը մտցուի բեռներ փոխադրելու համար Անդրկովկասեան երկաթուղու կայարանից մինչև բոլոր ուսաց կայարանները:

Կովկասի կոյրերին խնամելու ընկերութեան փոխ-ատենապետուհի կոմսուհի Տատիչեան ուղարկել է մեզ հրատարակելու հետեւալը. «Գեղատեղերի 21-ին Կայսրուհի Մարիա Ալեքսանդրովնայի կոյրերի խնամելու Կովկասի բաժանմունքի խորհրդի փոխ-ատենապետուհի կոմսուհի Ս. Գ. Տատիչեանի ընկալութեամբ խորհրդի պ. պ. անդամների ներկայութեամբ բացվեցան դասնական հաստատութիւնների մէջ և մագաղանները կոյրերի օգուտն ժողովարարութեան համար դրված տուփերը: Այս տուփերի մէջ հետեւալ գումարները երկեցան. 1) Պետական բանկի տուփի մէջ—15 ռ. 19 կ. 2) Նահանգական գանձարանի—13 ռ. 58 կ. 3) Կովկասի կառավարչապետի դիւանատան—13 ռ. 29 կ. 4) Կամարիկի ատամնաբուժարանի—17 ռ. 5, 6, 7 եղբ. Պրիստապեանների խնամութեանը—11 ռ. 2 կ. 8) Փրիդոնեանի բանկային դրամանակի—5 ռ. 63 կ. 9) Ափօպօյի մագաղանի—7 ռ. 3 կ. 10) Խաղաչեանի քաղցրաւէնիքի խնամութիւնը—8 ռ. 81 կ. 11) Ծատուրեանի խնամութիւնը—1 ռ. 32 կ. 12) Միլիանեանի մագաղանի—75 կ. 13) Գրուգենբերգի հրդեհի դէմ ապահովող գործակալութեան գրասենակի—7 ռ. 19 կ. 14) Սեդալի մագաղանի—12 ռ. 43 կ. 15) Շաբլովի մագաղանի—5 ռուբլի 40 կօպէկ. 16) Ջիլեւորի մագաղանի—4 ռ. 53 կ. 17) Գաննի և Լալայե ատենապետական տան—14 ռ. 92 կ. 18) Տոլէի (նախկին Ռիշար) մագաղանում—3 ռ. 26 կ. 19) Աւետարան

